

BERÉNYI MARIANNA

RADIKÁLIS MÚZEUMI KUTATÁS KOMMENTÁROKKAL
BESZÉLGETÉS FRAZON ZSÓFIÁVAL, A ...NYITOTT
MÚZEUM... PROJEKT KITÜNTETETT VEZETŐJÉVEL

IHárom és fél éves, OTKA–NKFI-kutatás után 2018 májusában robbant be a múzeumi világba a Néprajzi Múzeum MaDok-programja által kiadott ...NYITOTT MÚZEUM... *Együttműködés, részvétel, társadalmi múzeum* című kézikönyv és az azonos című weboldal. A nyitottság, az együttműködés, a részvétel nemcsak a kötet címében és tematikájában meghatározó, hanem a projekt megvalósítása is az ehhez kapcsolódó, ebből fakadó kutatói gyakorlatra épült. Frazon Zsófia projektvezető mellett több intézmény, tudományos terület képviseltette magát a kutatásban Foster Hannah Daisy, Gadó Flóra, Hermann Veronika, Illés Péter, Schleicher Vera, Szakács Eszter, Toronyi Zsuzsanna és Wilhelm Gábor személyében, miközben munkájukat meghívott szerzők és kommentálók tették teljessé. A kötetben olvasható szócikkek és esettanulmányok különlegessége, hogy kommentáron és kritikán alapuló diszkurzív írás módszerével készültek. A MúzeumCafé Díj átadása alkalmából készült beszélgetésből így nem hiányozhat ez a több éven át kikísérletezett módszertan sem: Frazon Zsófia kérdéseinkre adott válaszait, kutatótársai hol kritikával, hol humorral, hol érzelmekkel átszótt kommentárokkal egészítették ki.

MC: *Nincs könnyű helyzetben az olvasó, amikor azért lapozza fel a ...NYITOTT MÚZEUM... Együttműködés, részvétel, társadalmi múzeum című kötetet, hogy megtudja, ki a szerkesztője, kik a szerzői. A kézikönyvekben, tanulmánykötetekben, szakmai kiadványokban megszokott jelölésekkel szakítottatok. Csak hosszas kutakodás után találjuk meg, hogy például te vagy a kötet szerkesztője. Ehelyett inkább született egy Kik vagyunk? fejezet, amelyben bemutatkoztok, és röviden elmondjátok, ki miért felel. Milyen állítást, üzenetet fogalmaztok meg ezzel a gesztussal?*

F. Zs.: *Hogy a MúzeumCafé ezt a kutatást és könyvet díjazza, azzal elfogadja és támogatja, hogy a múzeumi munkában tudományos közösségek tevékenykednek, és azt is kiemeli, hogy ilyen közösségek*

más minőség létrehozására képesek. A ...NYITOTT MÚZEUM... kutatásnak valóban én voltam a vezetője, de ez csak egy körülmény: valakinek fel kell tennie az első kérdést, be kell adnia a pályázatot, egyberántania és motiválnia a csapatot. Nyilvánvaló, hogy az eredmény nem leválasztható arról, aki ezt megteszi. A kötet impresszuma minden résztvevőre kitér, akinek szerepe volt ennek létrehozásában: legyen ez szerkesztő, szerző, vendég, tervező, fordító, olvasószerkesztő és sorolhatnám. És igen, én vagyok a kötet szerkesztője és a többiekhez hasonlóan az egyik szerzője is. Ez nem álszerénység és nem titok, hanem tudatos döntés. A MúzeumCafé Díj pedig egy fontos apropó arra, hogy hangsúlyozzam: a múzeumi szcénában érdemi együttműködésekre és tudományos közösségekre van szükség. Jobban, mint bármikor máskor.

TORONYI ZSUZSANNA: Mivel a múzeum, a kiállítás olyan műfaj, melyben a tartalom és a forma egysége határozza meg a végeredményt, ezért az elméletet és a praxist bemutató könyv vizuális megjelenése sokat adhat a tartalomhoz. Esetünkben a kötet formai megoldásai első pillantásra is közvetítik azt a szellemiséget, amit a szövegek. Ugyanakkor a könyv formája – hasonlóan, mint a múzeumi kiállítások gyakorlatában – sok esetben segített a tartalmi rész pontosabb megfogalmazásában is. Összegzésképpen: a kézikönyv tartalma és formája együtt teremtenek múzeumi közeget, közvetítik azt, ahogyan a kötet létrehozói a múzeumról gondolkodnak.

MC: A kézikönyvben sajátos rendszerrel találkozhatunk, van, ahol egyértelműen látjuk, ki a szerző, ki a hozzászóló, van, ahol nehezebb megtalálni a szöveg „elkövetőjét”. Mitől függ, hogy melyik megoldást választottátok a különböző fejezettípusokban?

F. Zs.: A kötetben három eltérő szövegműfaj olvasható. Szócikkek, esettanulmányok és interjúk. A szócikkek közös kommentáralapú munkán alapultak: mindegyiknek volt felelőse, de hosszú kritikai folyamaton mentek keresztül a szövegek, a kommentárok pedig következetesen beépültek a végső változatba. Ezeket kvázi lexikonszerűen, alfabetikus sorrendben publikáljuk, a végén a felelős szerző megnevezésével. Az esettanulmányok ehhez képest autonóm szerzői szövegek, bár gyakran többszerzős munkák.

Az esetek, amelyeket feldolgoztunk, ugyancsak szerzői alkotások, az elemzések ezek kritikai feldolgozása. Tehát az egész folyamatban fontos, ki az alkotó, a kurátor, a muzeológus, a szereplők. Az interjúkban pedig a beszélgetőtársak az érdekesek, tehát az ő nevükre épül az alfabetikus sorrend, viszont a szöveg végén mindig jelöljük, ki készítette a beszélgetést.

WILHELM GÁBOR: Tulajdonképpen az esettanulmányok is átmenetek az előbbi folyamaton, csak autonómabb műfajba tartoznak.

GADÓ FLÓRA: Érdekes eset volt a 2016-os Manifesta Biennáléről készített kritikai szöveg, amely nem saját projekt, de együtt néztük meg. A Manifesta11 kortárs művészek és a város polgárainak együttműködéséből született.

MC: *Hogyan döntött arról a kutatócsoport, hogy erre a három műfajra építi a kézikönyvet? Sőt négyre, ha a weboldal Kritika fejezetét is hozzávesszük! Volt előkép, példa, amely inspirált benneteket?*

F. Zs.: Ezt a struktúrát a munka termelte ki. Abban a fázisban döntöttünk így, amikor az első szövegek megszülettek, és láthatóvá váltak a műfaji és szövegtechnikai különbségek, a korpusz. Egy adott ponton javaslatot tettem a csapatnak a kötet felépítésére és tagolására, amely persze tovább finomodott, és egyre karakteresebbé és komplexebbé vált.

MC: *A kötet egy tudományos munka klasszikus eredményeként is értelmezhető, hiszen a kutatómunkát egy OTKA–NKFI-pályázat tette lehetővé. A Mai tárgyak, mai emberek, társadalmi múzeumok. Út a részvételen és együttműködésen alapuló múzeumok felé – módszertani alap kutatás című projekt célja volt-e, hogy kézikönyv foglalja össze az eredményeket, vagy egészen más elképzeléseket fogalmaztatok meg a 2014-es induláskor?*

F. Zs.: Igen, erre adtuk be a pályázatot. De ennél összetettebb célrendszert fogalmaztam meg a pályázatban. 2013–2014-ben az akkor már több mint tíz éve működő MaDok-program egyfajta krízisben, válságban volt. Emögött finanszírozási, szervezeti és módszertani

...NYITOTT MÚZEUM...

EGYÜTTMŰKÖDÉS
RÉSZVÉTEL
TÁRSADALMI MÚZEUM

problémák egyaránt álltak. Javasoltam, hogy vegye át tőlem valaki a munkát, ez lehetőséget adhat a megújulásra. A múzeum válasza az volt, hogy az aktuális OTKA-kutatások mellett indítsunk egy olyan kutatóprogramot, amely a kortárs múzeumi kutatásokat helyezi előtérbe. Fél évem volt, hogy gondolkodjam a témán. Két dolgot éreztem fontosnak: egyrészt valami olyanba kezdeni, ami az egész MaDok-program számára megújulást jelenthet, újrapozicionálhatja, valamint világossá teszi a módszertan fontosságát, ami különbözik a történeti gyűjteményi munkától. Másrészt nekem is szükségem volt valamiféle módszertani át- és kitekintésre: az eddigi tapasztalataim kritikai feldolgozása mellett tágabb összefüggések feltárására, kontextusba helyezésére. Régóta problémásnak érzem a múzeumi szcénában a fogalomhasználat következetlenségét, amit a módszertani és elméleti tudatosság hiányának látok. Viszont amit a tudomány – adott esetben a múzeumtudomány – nem tud világosan megnevezni, azt általában nem érti helyesen. Szerintem **érdemes** azon dolgozni, hogy a praxist „beleírjuk” a tudományos nyelvhasználatba. Ezek a komponensek egyértelműen egy kézikönyv irányába mutattak, amely nem egymástól független tanulmányokból áll, hanem műfajilag is válasz azokra a módszertani és elméleti kérdésekre, amelyekkel foglalkozunk. A csapatot ennek megfelelően olyan szakemberek közül kellett kiválasztani, akiknek a gyakorlati tapasztalataik mellett elméleti és módszertani érdeklődésük is van. Az első pillanattól egy kilencfős csapatban gondolkodtam: a páratlan szám egyfelől a **demokratikus** működés fontos lehetősége (lásd egyszerű többség elve), másfelől már elég magas létszám ahhoz, hogy sokféle felkészültség és több intézmény jelenjen meg benne.

FOSTER HANNAH DAISY: **Annyi helyre beleírnám a szövegbe, hogy úgy legyen! Itt különösen :)**

ILLÉS PÉTER: **A kézikönyvben nincsenek fényképes illusztrációk, ami szintén közös döntés eredménye. A csak szövegközlésekre hagyatkozó kötet így a gondolatiságra, a muzeológia elméleti háttérének kérdéseire fókuszálja az olvasót. Ez nem egy módszertani „receptes könyv”, amiből létrehozni vagy működtetni lehet egy muzeális intézményt. Viszont felvet és bemutat számos aktuális hazai és nemzetközi**

érvényességű, a múzeumi praxist övező társadalmi kérdést és problémát, amelyekre a saját és helyi válaszadáshoz, a megújuláshoz a közölt gondolatiság segítségül lehet.

MC: A csapatban több tudományterület is képviselteti magát, vidéki múzeumok is vannak, igaz, nem fedik le egységesen az ország területét. Hogy válogattad ki a csapattagokat a szakmai érdeklődésükön túl?

F. Zs.: Együttműködésre és valódi részvételre nyitott embereket kerestem.

A részvétel és az együttműködés lett ugyanis a pályázat és a tervezett kézikönyv választott témája, egyben módszere. Olyan kollégákat kértem fel, akikkel vagy már dolgoztam korábban, vagy éreztem affinitást és elköteleződést a téma iránt, és tudtam, hogy kellőképp kritikusan gondolkodnak. Szerettem volna, ha a kutatásban egy erős középgeneráció jelenne meg, amelynek már jelentősebb szakmai tapasztalata és nemzetközi tájékozottsága is van, és ehhez invitáltam fiatal, pályakezdő kollégákat. Wilhelm Gáborral ekkor már több közös munkánk volt a Néprajzi Múzeumban, és mindketten szívesen vágtunk bele egy hosszabb távú közös feladatba. Foster Hannah a második évben csatlakozott, alig egy éve fejezte be az egyetemét, és érzékelhetően volt affinitása gyakorlati és az elméleti munka hangolásához. Hermann Veronika nem néprajzos, hanem irodalmár, a pályázat indításakor sajtósként dolgozott a múzeumban (ma már az ELTE-n adjunktus), viszont a nemzet és az identitás témájából írta a doktoriját, és már akkor is jelentős múzeum- és kiállításkritikai tevékenység állt mögötte. Ezek izgalmas kapcsolódási pontot jelentettek.

- ¶ A házon kívüli munkatársak esetében fontos volt, hogy az intézmény, amit képviselnek, kapcsolódjon a MaDok-program intézményi hálózatához. A szombathelyi Savaria Múzeumra és a veszprémi Laczkó Dezső Múzeumra így esett a választás, de ennél sokkal fontosabb szempont volt Illés Péter és Schleicher Vera szakmai tevékenysége és az a gondolkodásmód, amit képviseltek. A főváros-vidék arány viszont a végére még inkább átbillent Budapest javára, ugyanis a kutatás utolsó évében Vera a Néprajzi Múzeum munkatársa lett.
- ¶ Szakács Eszter kurátor a tranzit.hu munkatársa, jelentős nemzetközi tapasztalattal rendelkezik, de a közgyűjteményi szférán kívülről

és másik tudományterületről (művészettörténet, kortárs művészet) érkezett. Eszterrel is dolgoztunk már együtt: 2012 és 2015 között *A kurátori gyakorlat és diszkurzus szótárán*. A két kutatást az első pillanattól kezdve szerettem volna összekapcsolni, és ezért is invitáltam Esztert a kutatócsoportba. A Magyar Zsidó Múzeum és Levéltár vezetőjével, Toronyi Zsuzsannával több mint egy évtizede vagyunk **inspiráló szakmai és baráti kapcsolatban**, ezért nem tétoztam, és meghívtam a munkacsoportba. Gadó Flórát az egyetemről ismertem hallgatóként, a Mérei Ferenc Szakkollégiumból, őt második évtől vettük fel kutatói státusba. Vele olyan kutatóval bővült a csapat, akinek – Eszterhez hasonlóan – kortárs művészeti és kurátori tapasztalata van, és akit saját kutatásaiban is motivált a közös munka. Egy kivétellel ő készítette az interjúkat, amelyeket eredetileg kutatási anyagnak szántunk, de annyira izgalmas szövegek és perspektívák jelentek meg bennük, hogy a szerkesztett publikáció mellett döntöttünk.

TORONYI ZSUZSANNA: **Ez a személyes komfort mellett nekem többet is jelentett: a magyarországi múzeumi világ fősodrától némiképp távolabb álló, a szakmai közegben sokáig szinte láthatatlan zsidó gyűjteményi munka beemelését a „kánonba”. Ugyanakkor az általam képviselt intézmény egyrészt egy par excellence közösségi múzeum, emellett levéltár is, ami az örökség holisztikus megközelítése felé vezet, amit szükségesnek és kívánatosnak érzek.**

MC: Hogy sikerült az OTKA-kuratóriumot meggyőznie a csapatnak, hogy egy ennyire szokatlan tudományos programot támogasson?

F. Zs.: Az OTKA-ban a múzeumi projektek általában forrásfeltárást vagy feldolgozást ígérnek. Tehát a pályázatunkban hangsúlyozni kellett, hogy a kortárs kutatások esetében a forrásképzés, a gyűjteményfejlesztés és az értelmező forrásfeldolgozás és akár a bemutatás is egy időben, párhuzamosan zajlik. Ez egyfelől más típusú hozzáállást kíván, mint a történeti gyűjteményi kutatás esetében, másfelől viszont remek lehetőség, hiszen a tárgyakat és a forrásokat még közvetlenül körülveszi a használati kontextus, amire a kutatási szituációban rákérdezhetünk, mozgósíthatjuk a tapasztalatokat. A részvétel és az együttműködés ebben a munkában módszertani

lehetőség. Ennek a gondolkodásmódnak a MaDok-program projektjeiben már bőven volt előzménye, ezért úgy gondoltam, hogy ez biztosíték arra, hogy egy látszólag nehezebben megfogható, módszertani és elméleti mezőt eredményesen feltárhassunk és továbbépíthessünk. Az OTKA-kuratórium pedig támogatta ezt.

MC: Hogyan dolgozott együtt a csapat? Hogyan osztottátok meg a feladatokat? Hogyan kutattatok?

F. Zs.: Az első fél év lassan indult, bevallom, meglepett, hogy nyertünk, és kicsit felkészületlenül is ért. Aztán utazósebességre kapcsoltam, és csináltam egy menetrendet. Az első évben havi rendszerességgel találkoztunk, négyórás workshopokon, amelyen mindig valaki bemutatta a téma szempontjából releváns korábbi munkáját, amelyet aztán közösen megvitattunk. A prezentációk leginkább retrospektív kritikai elbeszélések voltak: mindenki elmondta, mi valósult meg az elképzeléseiből, mit lát ma már másként, milyen problémával dolgozott tovább a következő projektjében. Addig ismerős projektek is új megvilágításba kerültek, és azok a belső, kurátori gondolatok, módszerek is láthatóvá váltak, amelyek addig rejtve maradtak. Majd olyan külsős projekteket hívtunk meg hasonló prezentációkra, amelyek a kutatás szempontjából érdekesek voltak számunkra: mint például a *tranzit.hu Kreativitás-gyakorlatok* kutatása és kiállítása, amely a művészeti szcéna pedagógia és részvételi mechanizmusait vizsgálta vagy a Kassák Múzeum és a Közélet Iskolája közös kiállítása, a *Tettek ideje – Lakhatási mozgalmak a 20. században* című munkája – már az előkészületi szakaszában. Ez utóbbit több fázisban is megvitattuk: Csatlós Judit kurátorral már a tervezés időszakában beszélgettünk, interjú is készült vele és a kutatásban dolgozó munkatársakkal, együtt megnéztük a kiállítást, amelyről aztán hosszan beszélgettünk, végül felkértük őket egy vendég esettanulmány megírására a kötetbe. Ugyancsak meghívtuk a Bujdosó Attila és Eckhardt Lili szervezésében mára megvalósult *Social Design Cookbook* könyvprojektet, ami azért volt fontos számunkra, mert alulról, önszerveződő, nonprofit társadalmi kezdeményezéseket vizsgáltak, ugyancsak a részvétel és az együttműködés kontextusában. Ehhez vezették be az „együttműködési formátum” fogalmát, amit

FOGALMI HÁLÓ

- # akvizízius
- # anyagkultúra-kutatás
- # assemblage
- # autoritás
- # cselekvőhálózatok
- # demokratikus alkotói folyamat
- # demokratikus térhasználat
- # dialógus
- # diszkurzív múzeum
- # diverzitás
- # élő archívum
- # fikció
- # folyamat alapú mű
- # forrásközösség
- # határtárgy
- # hibriditás

- # humor
- # kollaboratív etnográfia
- # kommentár-muzeológia
- # kontaktzóna
- # közös alkotás
- # közös felelősség
- # közös forráskezelés
- # közös nyelv
- # közös szerzőség
- # közösségi archiválás
- # közösségi múzeum
- # közösségi tér
- # különvélemény
- # külsős partner
- # laboratórium
- # lokális nézőpont

- # megosztás
- # műbeperspektivitás
- # múzeumi jelenkutatás
- # nyitott múzeum
- # nyitott mű
- # öndokumentáció
- # önetnográfia
- # önszerveződés
- # örökség
- # pop-up múzeum
- # posztkoloniális diskurzus
- # radikális múzeum
- # résztvevő megfigyelés
- # részvétel és együttműködés
- # résztvevői kutatás

- # szerepváltás
- # szerzőség
- # szimmetria
- # szubjektív múzeum
- # szubjektív tapasztalat
- # tárgybiográfia
- # tárgyorientált ontológia
- # társadalmi múzeum
- # társadalmi tárgy
- # tematikus múzeumi gyűjtőkampány
- # terep
- # többszólamúság
- # tudáskörforgás
- # új muzeológia
- # újrajátszás
- # vendégtárgy

...

ESETTANULMÁNYOK

.....
Foster Hannah Daisy - Frazon Zsófia
- Gadó Flóra - Wilhelm Gábor:
Mindenkinek ismerős dolgok 240
Bläs Péter - Lehner, Andreas - Vörös Gabriella
Gyermekvilágok - Kinderwelten 262
Csontos Judit - Csengés Andrea - Horváth Kitti
- Óta Eszter - Thury Lili: Tettek ideje. Egy
közösség kiáltás születése 278

.....
Frazon Zsófia: Plasztik művek 302
Schleicher Vera: A közös zsákmány 312
Schleicher Vera: Vendégtárgyak 328
Frazon Zsófia: Etnomoból projekt 342
Frazon Zsófia: MaDok LABOR 356
Frazon Zsófia: Ellenpedagógia a tóparton 378
Terényi Zsuzsanna: Mi lakott Rosenthal 388

...

.....
Wilhelm Gábor: A Köntakitzóna mint
interkulturális dialógus 396
Frazon Zsófia: Érzékösvény 408
Foster Hannah Daisy: DiverCity 416
Foster Hannah Daisy: Menekültmese 428

.....
Gadó Flóra - Hermann Veronika
- Székács Eszter - Wilhelm Gábor:
Manifesta11. Egy kortárs művészeti
biennálé interdiszciplináris esztétikája 438
Gadó Flóra: Film, színház, közösség 454

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

nemzetközi projektek esetében vizsgáltak. A kötet azóta megjelent, Attilával pedig interjú is készült a kézikönyv részére. Velük azért volt izgalmas a közös munka, mert az egyik saját esettanulmányunk, a *Menekültmese* elkészítéséhez közvetlen segítséget is adtak egy workshop keretében. A *Menekültmese* a Néprajzi Múzeum részvételi projektje volt 2016-ban, amelyet a szervezők (Foster Hannah és Joó Emese) sikertelen vállalkozásként éltek meg. Az ilyen vélt vagy valós kudarcok őszinte és kritikus feltárása viszont nagyon tanulságos lehet – az alkotók és az intézmény szempontjából egyaránt. A feldolgozáshoz Attilaék segítségét kértük, és ennek a munkának a tanulságait végül Hannah írta meg egy azonos című esettanulmányban.

- ¶ A workshopok rengeteg elemzési szempontot, kérdést és fogalmat vetettek fel, amelyeket folyamatosan naplóztunk, és a további munkába hatékonyan építettünk be.
- ¶ A workshopokkal együtt indult az irodalomkutatás, amely végig zajlott, és sokkal szélesebb kutatási spektrumot tett láthatóvá, mint ahogy azt eleinte gondoltuk. A pályázati támogatásból csaknem egymillió forintért vásároltunk a témához kapcsolódóan nemzetközi szakirodalmat. A könyvek három éven keresztül folyamatosan érkeztek, majd épültek be gondolkodásunkba, fogalomhasználatunkba és az elemzési szempontok közé. Tehát olvasás, közös gondolkodás, tanulás és csapatépítés – ezek voltak az első egy-másfél év legfontosabb feladatai. Ekkor még nem írtunk szövegeket, csupán vázlatok születtek, a **fogalmakról az első listák**, a munkaanyagokat pedig közös megosztott felületekre töltöttük fel és használtuk.

SCHLEICHER VERA: **Furcsa volt ránézni ezekre a fogalomlistákra három év elteltével. Voltak stabil pontok, de sok lecserélődött, össze is vontunk fogalmakat, újakat is alkottunk, és kiderült néhány divatos angol vagy német kifejezésről, hogy nemigen tudjuk tartalommal megtölteni.**

GADÓ FLÓRA: **Felmerül továbbá még, amit Eszter szokott leggyakrabban emlegetni: szembesültünk azzal, ahogy bizonyos fogalmakat „átfordítunk” a saját, kelet- és közép-európai nézőpontunkra, és érdekes volt megnézni, ez mennyiben működőképes eljárás.**

MC: *Mikortól születtek új eredmények?*

F. Zs.: A második évben kezdtünk el mintaprojekteket tervezni. Háromat dolgoztunk ki. A cél az volt, hogy miközben megvalósítunk egy-egy részvételi projektet, egyben antropológiai vizsgálat tárgyává is tegyük saját munkánkat. Ebből végül egy valósult meg a harmadik évben: *Mindenkinek ismerős dolgok* címen, a Néprajzi Múzeum kutatóinak és a Budapesti Metropolitan Egyetem hallgatóinak együttműködésében. A második évben az esettanulmányokon és a szócikkeken is aktívan dolgoztunk. Megfogalmaztunk egy silabuszt, amelyben körvonalaztuk, mit jelent az esettanulmány mint kritikai kurátori szöveg, és mit a szócikk (felépítés, kritikai hang, munkamódszer). Az első szövegek nagyon lassan készültek el, mert kevés releváns előzményre támaszkodhattunk, mindkét szövegműfaj esetében meg kellett találnunk a megfelelő formát, hangnemet és beszédmodot. A szerzőknek pedig meg kellett szokniuk azt a munkamódszert, amit végül **kritikán és kommentáron alapuló írásnak** neveztünk el. Ez akkor működött már sokkal jobban, amikor olyan szövegeket is feltöltöttünk a közös munkafelületre, amelyekről mi magunk is tudtuk, hogy még nincsenek készen, de már megfogalmaznak dilemmákat, kérdéseket, problémákat, és látszott az az ív, amit az adott szöveg követni szeretne. Idővel egyre jobban belejöttünk ebbe a virtuális dialógusba, amit továbbra is kísérték a három-négy hetente tartott személyes találkozók, ahol általában két-három ilyen szöveg megbeszélésére volt idő. **Nagyon mély és tartalmas beszélgetések alakultak ki,** egy-egy szöveg több alkalommal is szerepelhetett. Inspiráló intellektuális közegbe kerültek a gondolataink, és egyre jobban belerázdottunk a vitaalapú **csapatmunkába.** A szövegek plasztikus megmunkálása segítette a további szócikkek kiválasztását, erősítette a kész szövegek kereszthivatkozásait, **rámutatott összefüggésekre,** ellentmondásokra, ismétlésekre és hiányokra. Olyan hálót szőttünk magunk köré, amely egyszerre volt rugalmas és biztonságos, bárhol húztuk meg, formálta az egészet. Nagyjából a második év végén vált láthatóvá, hogy húsz szócikkre lesz energiánk. Ezenkívül a lehető legtöbb eset feldolgozását terveztük, amiből tizenhat elkészült, és **már Flóra is készítette az interjúkat.**

Gadó Flóra, Hermann Veronika, Foster Hannah Daisy, Wilhelm Gábor, Frazon Zsófia, Illés Péter, Schleichner Vera. Lent: Szakács Eszter, Toronyi Zsuzsanna
Szülágyi Lenke felvétele

SCHLICHER VERA: Akkoriban csak diszkurzív írásnak hívtuk. Tényleg nehéz volt megszokni, de most már nem szeretnénk leszokni róla.

FOSTER HANNAH DAISY: A legjobb dolog, amit az ember a közös gondolkodásból kihozhat!

GADÓ FLÓRA: Elsőre ugyanakkor mélyvíz volt, hogy félkész, nem végleges szövegeket bocsássunk vitára, de ehhez megvolt a bizalom, és ez tette lehetővé, hogy az első verziókat is bátran megosszuk. Elképesztő tanulási folyamat volt, sose dolgoztam még ennyit szövegeken, és sosem kaptam ilyen részletes visszajelzést róluk.

SZAKÁCS ESZTER: Talán soha nem felejttem el, mennyire izgalmas volt Schleicher Vera Zsákmány esettanulmányát közösen megbeszélni. Mivel Verával más kontextusban dolgozunk, nagyon sok kérdéses volt a szöveggel, a projekttel kapcsolatban, de főként azért, mert teljesen lenyűgözött. Ekkor értettem meg, hogy miért jó, ha egy csapatban ilyen sok, különböző ember van.

HERMANN VERONIKA: +1! Kifejezetten megvilágító erejű volt az a beszélgetés.

GADÓ FLÓRA: És végig kritikusan, ugyanakkor kellő empátiával viszonyultunk egymás szövegeihez, ez nagyban segítette a munkát.

ILLÉS PÉTER: Talán az is felvethető, hogy a kötet létrehozásával létrejött a társadalmi múzeum ideájának egy valódi és működő hazai szellemi műhelye.

FOSTER HANNAH DAISY: Ez volt a legjobb rész: amikor a sok-sok beszélgetésből, vitából, olvasmányból elkezdett kirajzolódni egy nagyobb összefüggő gondolati rendszer, ami a könyv és a weboldal belső keresztivatkozásaiban látszik.

GADÓ FLÓRA: Az interjúzás nagyon izgalmas háttérét jelentette az egész projektnek, minél több emberrel beszélgettem, annál világosabbá vált, hányféle különböző úton lehet a téma felé közelíteni, ugyanakkor melyek a közös pontok. Jó, hogy sokféle háttérrel rendelkező

szereplőt szólítottunk meg, és bízom benne, hogy ez a szekció valóban bővíthető lesz a jövőben.

MC: *Miért pont a kötetben olvasható húsz szócikkre esett a választásotok?*

F. Zs.: Egyrészt törekedtünk rá, hogy mindenki azzal foglalkozzon, amiben a legjobb, mert az fogja őt és a többieket is inspirálni és motiválni. Végigbeszéltük, hogy ki mivel szeretne első körben foglalkozni. Ebből készült egy lista, ami azonnal kiadott egy mintázatot: az erősségeinket; egyben láthatóvá tette a hézagokat is. Majd megvizsgáltuk, hogy lehet ezt a szövedéket finomítani. Mit érdemes elhagyni, megírni, újonnan bevenni. Ilyen volt például a *terep*, a *részstvevő megfigyelés*. Voltak olyanok is, amelyek menet közben váltak nyilvánvalóan szükségessé: mint például a *közösségi múzeum*, amelyre úgy hivatkoztunk, mintha pontosan tudnánk, mit értünk rajta. Vagy például a *többszólamúság* fogalma, amit állandóan használunk, de éreztük, nem gondolkodtunk róla kellően kritikusan. A *tudáskörforgás* szócikk viszont egészen másképp készült: ugyanis nem egy módszertanilag kikockázott fogalom, inkább a mindennapi múzeumi működés sajátossága, amit érdemes volt felcímkézni egy fogalommal. Ehhez kevés szakirodalmi hivatkozást találtunk, inkább arról volt szó, hogy a múzeumi tapasztalatok miként fordíthatók át elméleti, módszertani, fogalmi szintre úgy, hogy ez mások számára is elgondolhatóvá tegyen láthatatlan mechanizmusokat. Hasonlóan készült a *szakmai önszerveződés* és a *szubjektív múzeum* is, ezek olvashatók az intézményi struktúra kritikájaként is.

GADÓ FLÓRA: *Nekem ez a szócikk volt a legnagyobb kihívás: átgondolni, hogy mi a különbség a nyelv, a hang, a szólamok között, és kialakítani egy kritikus állásfoglalást ezzel kapcsolatban. Ebben rengeteget segített a kutatócsoport eltérő tudása. És itt fogalmazódott meg egy fontos kérdés/dilemma is: szükségszerűen jó-e, ha egy kiállítás polifonikus, többszólamú.*

MC: *Ezerfelé mutatnak a szócikkek, mégis összefüggnek. Itt van a művész mint, vagy a kontaktzóna és a társadalmi tárgy szócikk, amelyek ugyancsak inkább kritikai szövegek. Felhívják a figyelmet arra, milyen*

önkéntesen bánunk bizonyos kifejezésekkel. Érdekesek az olyan fogalmak is, amelyek egymást támogatják. Ilyen a fikció és az újrájátszás például.

F. Zs.: A két utóbbi az etnográfiai és antropológiai környezetben kívülről érkezett, ahogy egyébként a *tárgyorientált ontológia* vagy a *kommentármuzeológia* is, viszont a praxis szempontjából releváns módon merültek fel. A fikció és az újrájátszás az irodalom, a színház és a film területével is kapcsolatot mutat, és új irányokba nyitja a múzeumot.

MC: *Ezek a szócikkek nemcsak a muzeológusok és a kurátorok munkáját érintik. A múzeumpedagógia, a közművelődés, a múzeumi menedzsment vagy a kreatív területek, a design mindennapi feladataiban, szakmai diskurzusaiban is nélkülözhetetlenek lehetnek. Viszont hogy tudják a kutatási eredményeiket más szakmúzeumokban, például természettudományi, technikatörténeti területeken felhasználni?*

F. Zs.: A kutatás és a kötet interdiszciplináris karaktere mellett a szubjektív és empirikus módszertanon alapuló etnográfia és kulturális antropológia az értelmezési kerete és kiindulópontja. Ezzel azt is állítjuk, hogy a múzeumi részvételi projektek tekintetében az etnográfianak és a kulturális antropológiának érdemi mondanivalója van. A muzeológiának, a múzeumban végzett szakmai munkának – foglalkozzon bogarakkal, állatokkal, mozdonyokkal vagy rituális kellékekkel – vannak a tárgyak karakterétől független módszerei. Le kell írni őket, el kell helyezni egy rendszerben, tudást kell kapcsolni hozzájuk. Ez bármelyik múzeumtípusra jellemző. A részvétel és együttműködés ezt a perspektívát tágítja egy lehetséges irányba: amikor a tárgyakhoz és forrásokhoz kapcsolt tudást a kutató muzeológus **kiterjeszti a tárgyhasználók és a múzeumhasználók** irányába, és ezt a tudást közösen dolgozzák fel. Amikor elhiszi és elfogadja a kutató, hogy a kívülről érkező tudás hasznos, fontos, az archívum és a gyűjtemény fejlesztését segítő regiszter, és a múzeumhasználót nem csupán egy laikusnak tekint. Ezzel demokratizálja a tudást, másfajta hozzáférést enged a tárgyaihoz és a gyűjteményéhez, más kapcsolatot épít az akadémiai

szférával és akár az egyetemmel is. Ez a hozzáállás pedig változásokat okoz az egész rendszerben. Mi azoknak szánjuk ezt a kötetet, akiket érdekel ez az út.

WILHELM GÁBOR: **Az antropológiának ráadásul vannak eszközei ahhoz, hogy valóban feltárjon eltérő nyelveket, megközelítéseket, világokat.**

MC: Említetted, hogy nagyon fontos metódus volt, amikor antropológiai vizsgálat alá vetettétek saját magatokat. Ez alapján hogy látod a saját múzeumi munkád? Mit jelentenek a korábbi évek eredményei és tapasztalatai ebben a relációban?

F. Zs.: A múzeumi munkát ma Magyarországon a múzeumokban lehet megtanulni. Nálam ez a tanulási folyamat 2003-ban kezdődött a Néprajzi Múzeumban. Ennek egyik előzménye a 2000-ben kezdett doktori képzésem, ahol a kiinduló témám a múzeum mint antropológiai terep volt. 2009-ben adtam be a disszertációt, amelyben kísérletet tettem arra, hogy ne csak a mások által létrehozott kiállítási műveket, intézményi struktúrákat analizáljak, hanem a belső kutatói és kurátori jelentésképzést is megfigyelés és kritikai vizsgálat tárgyává tegyem. Ezt neveztem akkor belső kritikai kurátori szövegnek. 2003 és 2010 között jól működött a MaDok-program, benne voltam egy roppant intenzív tanulásban, egy nagyobb és sok kisebb projektet csináltam (Lásd interjúnkat Frazon Zsófiával a MúzeumCafé 19. számában – A szerk.), a munkamódszeremben pedig ötvöztem az ösztönös megoldásokat és a módszertani és elméleti szövegekből merített tudást. A disszertáció megírása kényszerített rá első alkalommal arra, hogy ezekre a munkákra kívülről is ránézzek, műfaji kérdésekről is érdemben gondolkodjak, és ezt akadémiai nyelven írjam le. A ...NYITOTT MÚZEUM... ebből a szempontból egy újabb fordulópontra. Nemcsak azért, mert nem egyedül dolgoztam, hanem mert 2003 óta tizenöt év telt el, rengeteget változtak az intézmények, még többet az intézményeket körbevevő kulturális, társadalmi és politikai környezet, így a tapasztalatok nemcsak felgyűltek, hanem át is rendeződtek. Elkötelezett muzeológusként pedig úgy látom, hogy e gondolatok és tudások hatékony megosztása már az én generációm felelőssége is.

Frazon Zsófia
ETNOMOBIL PROJEKT

A tanulmány egy 2009-ben induló, három évig futó, egymáshoz lazán kapcsolódó modulokból álló múzeumi archiválási, kutatási, kiállítási és publikációs projektet vizsgál, amely a külsős partnerek bevonására épült, a nézők, a látogatók és a szakemberek széles társadalmi bázisának részvételével és együttműködésével valósult meg. Az elemzés kulcselemei: a szubjektív szerzői megszólalások, a nyitott archívum, a vélt vagy valós dialógusok, a **részvétel és együttműködés** lazább és szorosabb formái.

2009-2011 közötti időszakban az etnomobil projekt keretében a Magyar Nemzeti Múzeum és a Magyar Nemzeti Levéltár közötti együttműködés keretében a múzeumi archiválási, kutatási, kiállítási és publikációs projektet vizsgálja. A projekt célja a múzeumi archiválási, kutatási, kiállítási és publikációs projekt megvalósítása, amely a külsős partnerek bevonására épült, a nézők, a látogatók és a szakemberek széles társadalmi bázisának részvételével és együttműködésével valósult meg.

A tanulmány a 2009-ben induló, három évig futó, egymáshoz lazán kapcsolódó modulokból álló múzeumi archiválási, kutatási, kiállítási és publikációs projektet vizsgál, amely a külsős partnerek bevonására épült, a nézők, a látogatók és a szakemberek széles társadalmi bázisának részvételével és együttműködésével valósult meg.

A tanulmány a 2009-ben induló, három évig futó, egymáshoz lazán kapcsolódó modulokból álló múzeumi archiválási, kutatási, kiállítási és publikációs projektet vizsgál, amely a külsős partnerek bevonására épült, a nézők, a látogatók és a szakemberek széles társadalmi bázisának részvételével és együttműködésével valósult meg.

A tanulmány a 2009-ben induló, három évig futó, egymáshoz lazán kapcsolódó modulokból álló múzeumi archiválási, kutatási, kiállítási és publikációs projektet vizsgál, amely a külsős partnerek bevonására épült, a nézők, a látogatók és a szakemberek széles társadalmi bázisának részvételével és együttműködésével valósult meg.

A tanulmány a 2009-ben induló, három évig futó, egymáshoz lazán kapcsolódó modulokból álló múzeumi archiválási, kutatási, kiállítási és publikációs projektet vizsgál, amely a külsős partnerek bevonására épült, a nézők, a látogatók és a szakemberek széles társadalmi bázisának részvételével és együttműködésével valósult meg.

A tanulmány a 2009-ben induló, három évig futó, egymáshoz lazán kapcsolódó modulokból álló múzeumi archiválási, kutatási, kiállítási és publikációs projektet vizsgál, amely a külsős partnerek bevonására épült, a nézők, a látogatók és a szakemberek széles társadalmi bázisának részvételével és együttműködésével valósult meg.

ETNOMOBILIZÁCIÓK: A MÚZEUMI ARCHIVÁLÁSI, KUTATÁSI, KIÁLLÍTÁSI ÉS PUBLIKÁCIÓS PROJEKT

A tanulmány a 2009-ben induló, három évig futó, egymáshoz lazán kapcsolódó modulokból álló múzeumi archiválási, kutatási, kiállítási és publikációs projektet vizsgál, amely a külsős partnerek bevonására épült, a nézők, a látogatók és a szakemberek széles társadalmi bázisának részvételével és együttműködésével valósult meg.

A tanulmány a 2009-ben induló, három évig futó, egymáshoz lazán kapcsolódó modulokból álló múzeumi archiválási, kutatási, kiállítási és publikációs projektet vizsgál, amely a külsős partnerek bevonására épült, a nézők, a látogatók és a szakemberek széles társadalmi bázisának részvételével és együttműködésével valósult meg.

A tanulmány a 2009-ben induló, három évig futó, egymáshoz lazán kapcsolódó modulokból álló múzeumi archiválási, kutatási, kiállítási és publikációs projektet vizsgál, amely a külsős partnerek bevonására épült, a nézők, a látogatók és a szakemberek széles társadalmi bázisának részvételével és együttműködésével valósult meg.

Csatlós Judit – Csengei Andrea
– Horváth Kitti – Óze Eszter¹
– Thury Lili
TETTEK IDEJE. EGY KÖZÖSSÉGI
KIÁLLÍTÁS SZÜLETÉSE

A Kassák Múzeum és a Közélet Iskolája együttműködésével 2017. január 25. és április 2. között a Kassák Múzeumban megvalósult *Tettek ideje* – Lakhatási mozgalmak a 20. században című kiállítás a tömeges lakhatási problémák megoldására törekvő közösségi és önszerveződő kezdeményezéseket mutatta be.

A kiállítás témái:
• a lakhatási válság kialakulása
• a lakhatási válság okainak feltárása
• a lakhatási válság megoldásának lehetőségei
• a lakhatási válság megoldásának lehetőségei
• a lakhatási válság megoldásának lehetőségei
• a lakhatási válság megoldásának lehetőségei
• a lakhatási válság megoldásának lehetőségei

A kiállítás megvalósítása a lakhatási válság megoldásának érdekében történő együttműködés eredményeként valósult meg. A kiállítás megvalósítását a Kassák Múzeum és a Közélet Iskolája közötti együttműködés tette lehetővé. A kiállítás megvalósítását a Kassák Múzeum és a Közélet Iskolája közötti együttműködés tette lehetővé. A kiállítás megvalósítását a Kassák Múzeum és a Közélet Iskolája közötti együttműködés tette lehetővé.

A kiállítás kora

A kiállítás megvalósítása a lakhatási válság megoldásának érdekében történő együttműködés eredményeként valósult meg. A kiállítás megvalósítását a Kassák Múzeum és a Közélet Iskolája közötti együttműködés tette lehetővé. A kiállítás megvalósítását a Kassák Múzeum és a Közélet Iskolája közötti együttműködés tette lehetővé.

A kiállítás megvalósítása a lakhatási válság megoldásának érdekében történő együttműködés eredményeként valósult meg. A kiállítás megvalósítását a Kassák Múzeum és a Közélet Iskolája közötti együttműködés tette lehetővé. A kiállítás megvalósítását a Kassák Múzeum és a Közélet Iskolája közötti együttműködés tette lehetővé.

Elképesztően fontos körülmény, hogy ehhez valódi partnereket találtam.

MC: *A Múzeum és kiállítás – az újrarajzolás terei című köteted 2011-es megjelenésekor egy nagyobb volumenű kiállítás állt mögötted, most viszont már több kisebb, de annál fontosabb, nemcsak a saját intézményedben.*

F. Zs.: Jól látod. A lépték kulcskérdés a részvételi múzeumi munkában. Ezek általában kisléptékű projektek, és ritkán döntenek meg a múzeumok látogatottsági mutatóit – Magyarországon semmiképp. Sokkal inkább építenek a múzeumhasználókkal kialakított intenzív kapcsolatra, és hosszabb távon próbálják alakítani egy múzeum karakterét. Nézzük példaként a *Mindenkinek ismerős dolgok* című mintaprojektet! Ebben négy múzeumi kutató dolgozott együtt öt egyetemi hallgatóval fél éven keresztül. Hetente egyszer találkoztunk, három órát töltöttünk együtt, mi folyamatosan készültünk, memóztunk, kommunikáltunk, a hallgatók hétről hétre feladatokat kaptak, készült egy kiállítás, amit egy független galériában mutattunk be, és látták nagyjából háromszázan. Az egész pedig alig került többre, mint kétszázezer forint. Felvetődhet a kérdés, hogy ez nem luxus-e? Ha viszont onnan nézem, hogy nekünk ez milyen intenzív tanulás volt, a hallgatóknak ugyancsak, hogy aztán mindebből készült a kötetbe egy nagyon részletes tanulmány, amiben kikísérleteztük a közös írás tudományát, amit aztán a hallgatók felé is kinyitottunk, bevontuk őket az utólagos értelmezés és kritika gyakorlatába is, akkor én innen szeretnék visszakérdezni: nem abszolút releváns-e ez a megközelítés az etnográfia, kulturális antropológia szerszámosládájával dolgozó intézmény számára, és nem tanulhat-e ebből akár a néprajzi muzeológia vagy a tágabb múzeumi társadalom is?

¶ De a kötetben megírt esettanulmányok között van nagyobb léptékű kiállítási munka is: mint például az *Ellenpedagógia a tóparton* című kiállítás, amelyben nagy kutatóstábbal, sok emberrel, nagy alapterületen dolgoztam gigantikus mennyiségű szöveggel. Ebben a munkában az élő forrásközösség, az emlékezőközösség és a múzeum mint találkozási hely kínált a korábbiakhoz képest új lehetőséget, és ehhez nagyobb térre és időre volt szükség. Ennél

kisebb léptékű volt a *MaDok LABOR* létrehozása, amely a hely megteremtésétől az üzemeltetésig adott lehetőséget tapasztalatgyűjtésre. Ennek párja vagy előzménye egy tíz négyzetméteres lakókocsis kiállítás volt, *Etnomobil 2.0 – Kiállítás, fotóműterem és archívum* címmel, amelyben a lépték és a befektetett munka ismét egyenlőtlennek tűnhet, de épp ezek azok a feladatok, amelyekkel a mélyebb tanulás lehetséges, amely szüntelenül új és váratlan helyzetbe sodorja az embert, a tárgyat, a gyűjteményt és a múzeumot. Persze ez nemcsak a részvételi projektekre igaz, de ezekre hatványozottan.

MC: *A MaDok LABOR 2014 szeptemberétől négy hónapra kiköltözött a Lövölde tér egyik elhagyatott üzlethelyiségébe. Itt előbb a Tárgymutató – nyitott múzeum, szabad egyetem kiállításon a hónap korábbi kortárs műtárgyait láthatta a közönség, majd a Fejős Zoltán 60. születésnapjára széles szakmai összefogással készült Múzeumhálót. Mennyiben volt szükség a megvalósításhoz és az üzemeltetéshez új stratégiák kidolgozására?*

F. Zs.: A múzeum egy társadalmi térbe és közegbe ágyazott intézmény. A Néprajzi Múzeum a Kossuth téren, a kormányzati negyedben, egy palotában nem minden körülmények között kedvez e társadalmi közegek kritikus bemutatásának, az otthonosságnak, a szomszédságnak – amelyek például a társadalommal és mindennapokkal foglalkozó etnográfia kulcsfogalmai. A **MaDok LABOR** missziója az volt, hogy oldottabb légkört teremtsen, belekerüljön a városi térbe, működésében is képviselje a hétköznapokat. Ez nyilvánvalóan más stratégiákat kíván. Egyrészt fel kellett építeni ehhez egy stábot, ki kellett alakítani a helyet, üzemeltetni és tartalommal tölteni fel. A *neighborhood*, a szomszédság, azt jelenti, hogy vannak hétköznapokkal bíró szomszédjaink, akik számunkra érdekesek. Ez a Néprajzi Múzeumnak meglehetősen ismeretlen tapasztalat. A LABOR megvalósítása új gondolkodásmódot, nyitottságot kívánt, olyan programokat és nyitvatartást, amely lehetővé tette a környék lakóinak azt, hogy a múzeumot találkozási pontnak tekintsék. Ez egy másik alternatíva, másik nyelv, hétköznapibb, „szakadtabb” környezet és kevesebb pompa. Én például ezekben a közegekben sokkal komfortosabban érzem magam.

köznapokkal foglalkozunk, a kurzus feléig eljutunk a közös témáig, majd a tászi forgatókönyv kidolgozásán és a kiállítás megvalósításán dolgozunk.

Fejes Petra: Közösen építettük fel és alakítottuk ki gyakorlati feladatok során a projekt megvalósításához szükséges elméleti hátteret, az elméleti tapasztalatok birtokában sokkal könnyebb volt értelmezni és megemészteni. Ez élvezetessé és izgalmassá tette a munkát.

A **kurzustervet** a hallgatók nem kapták meg, csak számunkra jelentős tájékoztató zsinórméreteket, meghatározta a kereteket, amit a hallgatók preferenciáik szerint folyamatosan formáltak.

Vörös Zsuzsanna: Számunkra csak a főlév. előrehaladtával kezdett megérteni, hogy van valamilyen téma a háttérben. Ez, úgy gondolom, segítette minket abban, hogy valóban szabadon és „célmertesen” gondolkodjunk, beszéljünk.

Hornyák Evelin: Emiatt szerettem a menetrend csak decenterbe kezdett derengeni. Szerettem az alkotói szabadságot és a kölcsönös gondolkodást. Ennek ellenére meggyőződtem, hogy van téma.

Fejes Petra: Ez az alkotói szabadság hatalmas motiváló erő volt. Megtapasztalhattuk, hogy közösen építünk fel valamit, alakítjuk a projektet, addig legyőzött tudásunk szerint.

Hetente egyszer találkoztunk, és **három órát** töltöttünk együtt, eleinte az egyetemen, majd a múzeumban, végül a galériatérben.

Vörös Zsuzsanna: Alapítványi keretben történt, tíz-tíz fővel kezdve, a kurzusa volt.

Kiss Krisztina Noémi: Ezzel egyetértlek. Nagyon intenzív három óra volt. Sokszor nem is tudtunk munkánkat, hanem egy jó vitakörrel, hasonló élethelyzetű emberek oszták meg egymással a gondolataikat.

Visszatekintve a tervre: nagyjából minden előzetes felvetést ábrázoltunk, más intenzitással és részletességgel, új témák behozásával. Így a kurzus majd a kiállítás jobban illeszkedett a hallgatók karakteréhez: a kiállítás alkotóvá, belső formálóvá váltak, megjelent a személyiségük, a munka **iskolai feladattól** közös alkotássá vált.

Kiss Krisztina Noémi: Az elmúlt két évben az oktatók sokszor hallották, hogy olyan feladatokat adnak, amelyek az életben is előfordulhatnak. De ehhez a projekthez egyik sem volt mérhető. Itt szembesültünk először a megemléző és a kivételző tényleges szerepével.

Vörös Zsuzsanna: Így igaz. Nekünk azt is mondták, hogy élvezzük ki, hogy ide járunk, mert a való életben nem lesz már ilyen jó dolgunk. Pedig ma ilyen lesz a való élet, én boldog leszek!

Feladatok és formák

A gyakorlatorientált feladatok megoldásában mindannyian részt vettünk. Megpróbáltuk a **mindennapok** tárgyháználataát, a tárgyakról való gondolkodást tudatosossá és elemzővé tenni.

Fejes Petra: Nem felelősíthetetlen esztétikus értékek tárgyakkal dolgoztunk, de a múzeumi kutatás és gyűjtés fázisai szerint kezdünk haladni. A későbbi lépések nem befolyásolták viszonyulásunk komolyságát.

Beszélggettünk arról, hogy milyenek a múzeumok, miért szeretjük, **miért nem** listát készítettünk az egy nap során megérintett tárgyainkról, megpróbáltuk egy napunkat tárgyakon keresztül leírni, kedvenc tárgyainkról egymásnak mesélni: tehát a minket közvetlenül körülvevő és a bitokunkban lévő tárgyakról gondolkodtunk párbeszédesebb formában.

Hermann Júlia: Vagy inkább: milyenek szeretjük. A múzeumi múzeumot is szeretjük, csak látjuk a hibát, és szeretnénk, ha megváltozna.

A munkának ebben a fázisában alakult ki három, a kiállításban is hangsúlyosan megjelenő sajátosság: a leltározás és csoportosítás: ezzel gyakoroltuk, hogy mi az egyedi tárgy és a tárgysorozat között a narratív különbség; a kategorizálás és címkézés: amely mobilizálható, színes post-it-ekkel történt; és annak megfogalmazása, hogy „mindenki másban úgyis”: ami a későbbi munkamegosztásra is hatással volt. Ezt követően mindenki elkészítette az első nagy listát: **100** saját tárgyáról, amelyben – a feladat szerint – személyisége és mindennapjai egyaránt tükröződnek.

Vörös Zsófia: Nem tudom, volt-e, akiknek pontosan 100 emelet tartalmazott a listája. A kevesebbire még kézenfekvőbb a magyarázat, de a többi érdekesebb dolog. Szerintem ez arra vezethető vissza, hogy komolyan vettük, és végül szótlan öndefinícióként értelmeztük a feladatot, és nem akartunk kihagyni semmit, ami az összegekből hiányozna.

Hornyák Evelin: A lista elkészítése után tudatosult bennem, hogy a feladat tükrörei állt szembem. Maga volt a teljes önmeghatározás. Ami még érdekesebb volt, hogy pár hét múlva a „lejes-en” tárgyainkon keresztül képe még módosulhatott.

Kiss Krisztina Noémi: En példái csak olyan tárgyakat szedtem össze, amelyeket hi egy lemezen kiálltunk, mások nem utasítottak.

A 100-as tárgylisták szelekcióival szűkültek tovább, és a felév további feladatainak háttérét adták: a kategorizálásnak, a **kategorizálás** alá nehezen besorolható kakukktojások kiválasztásának és jellemzésének; illetve már a kiállítás lehetőségét is szem előtt tartva: a kollekció megszólaltatásának.

Fejes Petra: Az elkészült 100-as lista után nehéz volt 20-ra redukálni, nem szívesen zártam ki a körből számomra kedves, de az adott pillanatban kevésbé fontos tárgyakat.

És szerencsére ehhez is találtam partnereket, illetve a múzeum is támogatta a kezdeményezést.

SZAKÁCS ESZTER: [Ez most csak eszembe jutott: tranzitblog.hu/madok_labor/](http://tranzitblog.hu/madok_labor/)

MC: *Szakmailag és emberileg, hogy alakított át a ...NYITOTT MÚZEUM... projekt?*

F. Zs.: Amikor válságjelenségeket tapasztalsz a munkádban, mindig érdemes feltárni az okát. Nagyon jó, hasznos és fontos volt kritikusan és őszintén visszamenni 2002–2003-ig, megérteni bizonyos elmozdulásokat, sikereket, kudarcokat, belső mechanizmusokat. Megérteni, hogy valami miért nem sikerült, vállalni azt, amiben jó vagyok, és érzékelni a fejlődést.

MC: *És miben tudsz igazán jó lenni?*

F. Zs.: [A főzésen és az évésen kívül?](#) Szeretek emberekkel dolgozni múzeumi kontextusban. A múzeumi munka alapvetően tárgycentrikus. Ez soha nem kikapcsolható. Viszont etnográfiai kontextusban fontos, hogy a kutatómunka alapvetően nyitott és kommunikációalapú legyen: kérdés- és terepmunka-alapú, kelőképpen [szubjektív](#). Ha ezek megteremthetők, akkor érzem magam komfortosan, és ez nyilván a munka minőségére is hatással van. Ezen kívül szeretem az embereket a múzeumra, „múzeumul” tanítani.

ILLÉS PÉTER: [Ebből is látszik, hogy mennyit küzdött a kutatócsoport, hogy a végeredmény ne egy „receptkönyv” legyen :-\)](#)

WILHELM GÁBOR: [...és reflexív, kritikái.](#)

FOSTER HANNAH DAISY: [Gábor, tehát bonyolult ;\)](#)

ILLÉS PÉTER: [...önreflexív is.](#)

MC: *Általában a közösségi múzeum, a participáció kritikusai azt szokták felhozni, hogy a múzeum elsődlegesen nem az emberekről, az emberi közösségekről, hanem a tárgyakról szól. Nem borul fel az arány az általa képviselt metodikában?*

F. Zs.: Nem. A múzeumi munkának mindig is része (van, volt, lesz) a tárgyakkal való intenzív foglalkozás. A részvételi praxis – az intenzív tepermunkához hasonlóan – azt teszi lehetővé, hogy a tárgyakkal együtt az emberek is „bekerüljenek” a gyűjteménybe, még akkor is, amikor ez a múzeumnak adott esetben nem kényelmes. Előfordulnak „forró történetek”, amelyek egy adott kultúrpolitikai diskurzusban nem feltétlenül komfortosak az intézménynek. A múzeum azonban mégiscsak annak a társadalmi közegnek a része, amelyben élünk, amely majd megteremti annak az idejét, amikor ezek a történetek is láthatóvá válhatnak. A múzeumi kutatásba tehát beletartoznak a hideg adatok, a deskriptív, leíró részek és a forró történetek egyaránt.

WILHELM GÁBOR: ...és tudások

MC: *A kézikönyv megjelenése óta járjátok az országot, hogy minél több helyen beszélgetsetek az érdeklődőkkel. Hamarosan elkészül a szócikkek angol fordítása. Mire számíthatunk még. Továbbra is nyitott a projekt?*

F. Zs.: F. Zs.: 2018 nyarán elvileg lezárult a kötet megjelenésével, de úgy összeszoktunk, hogy nem tudunk leállni. Nekem például még sosem volt ennyi időm egyetlen könyv megírására. Persze ezer más kellett csinálni mellette, de mindig ez a munka állt a középpontban. Végig felelősséggel tartoztam azért, hogy haladjunk, tehát én magam nem állhattam le ebben a három és fél évben. És a többiek is arra kellett ösztönöznöm, hogy így érezzék. Annak ellenére, hogy extrém sok időt szántunk erre a lehetőségre, maradtak még kidolgozható lehetőségek. A weboldal nyitottsága teret ad a fejlesztésre. A bővítés egyetlen feltétele, hogy az új tartalmaknak is a bevált módszer szerint, kritikán és kommentáron alapuló írással kell készülniük.

TORONYI ZSUZSANNA: Ez így igaz! A könyv megszületése során baráti társasággá is kovácsolódtunk, amit nagy ajándéknak érzek. Remélem, ennek nemcsak a könyves országjárás lesz az eredménye, hanem az is, hogy aktívabban veszünk részt egymás projektjeiben, amit túlmutathat az egyes intézményeken is. És egyszer talán az is természetes lesz, hogy a különböző múzeumtípusok elméleti és gyakorlati módszerei együtt jelennek meg.

MC: *Nemcsak a kutatásnál, a szövegek elkészítésénél éltetek a kommentárok, a részvétel és az együttműködés lehetőségével, hanem a könyv megformálásában, azaz a tárgyalás folyamatában is szerepet játszott.*

F. Zs.: A könyv mint tárgy tudatosan építkező forma. Fontos volt, hogy a tervezési folyamat a szövegek által kirajzolt struktúrát támogassa. A kötet tervezőit, Demeczky Nórát és Déri Enikőt (de_form stúdió) első körben egy weboldal tervezésére kértük fel, nagyjából a projektidő felénél. Ekkor már kirajzolódott az exponálás struktúrája, a bevezető, szócikk, esettanulmány, interjú mintázat. Tudtuk, hogy szeretnénk a kommentárt mint technikai és tartalmi lehetőséget használni, és azt is, hogy a fogalmi háló és a tárgyszavak, a múzeumi tezaszavaknak megfelelően, az egész munka gerincét adják majd. Nóra és Enikő nagyon finoman és kreatívan nyúlt a feladathoz, érezték az enciklopédia, a kézikönyv közegét, és kidolgozták ennek a lehetőségeit. Az intróval rögtön behúzták a felhasználót, és hagyták, hogy belefirkáljon az olvasó a felületbe. És használták a részvétel metaforikusabb lehetőségeit is. A webfelület tervezésekor is a könyvhasználat metodikájára építettek. Gondzsák Dávid informatikus pedig nemcsak az adatbázis programozását, hanem egy nagyon praktikus adminfelület létrehozását is megoldotta – amit az olvasók nem látnak, de a mi munkánk szempontjából roppant fontos. Az utolsó évben már úgy dolgoztunk, hogy a kész szövegeket feltöltöttük a weboldalra, amit akkor még csak mi láttunk, megcsináltuk a hiperlinkeket, a kommentárokat, a tárgyszavakat és a hivatkozásokat. A print könyvtervezést ezek mind támogatták: ellenőrzésben, listázásban, leválogatásban, az egyes fejezetek tartalmi elrendezésében. Nekünk azért volt jó, mert nem a fióknak dolgoztunk, a tervezőknek meg effektív segítséget adott a munkához. A weboldalon a kutatás teljes korpusza

Sarnyai Krisztina felvétele

hozzáférhető és bővíthető. A könyvtervezés legszebb része pedig az volt, amikor a lányok az online felület arculati elemeit átfordították print közegre, és ott is élő struktúrát hoztak létre.

¶ Ahogy a tervezőket, a fordítót, Laki Júliát és az olvasószerkesztőt, Sebes Katit is igyekeztünk aktívan integrálni a közös munkába, és nemcsak kiutalni számukra a feladatot. Ez a fajta érintettség és figyelem nagyon erősen tükröződött a munkájukban, és rengeteg hasznos tanácsot, visszajelzést, kritikát kaptunk tőlük végig. Egyszerűen: **dreamteam!**

HERMANN VERONIKA: **az :)**

GADÓ FLÓRA: **igen! egyértelmű!**

TORONYI ZSUZSANNA: **Abszolút!**

FRAZON ZSÓFIA: **Többiek?**

MC: *És milyen szerepet játszik a kötet a Néprajzi Múzeumban? Hogyan hat a múzeum megújulására?*

F. Zs.: A rövid távú cél az volt, hogy a válsággal küszködő MaDok-program lábra álljon. Ha ez részlegesen sikerül, akkor már nem volt hiába. Nekünk, akik a közös munkában részt vettünk, evidencia, hogy fontos olyan problémákkal közösen is foglalkozni, amelyek túlmutatnak egy-egy gyűjtemény határán, egy korszakon, egy forrástípuson, és megpróbálni új viszonyítási pontokat keresni, ahonnan kicsit másképp látszik egy múzeum, egy gyűjtemény, egy múzeumtörténet. Én szeretném azt hinni, hogy a Néprajzi Múzeumban a kortárs kutatásoknak van helyük és szerepük, és a múzeum bezárása alatt is folyamatosan zajló belső megújulás részévé válhatnak, és többek között az állandó kiállítási műhelymunkákra is hatással lehetnek. Ha pedig poétikus regiszterben is gondolkodhatok, akkor a ...NYITOTT MÚZEUM... kötetben többet látok, mint egy jelenleg zárva tartó múzeum metaforáját! Nem vagyunk könnyű helyzetben, de talán adhatunk egy lehetőséget magunknak arra, **hogy átgondoljunk alapvető tendenciákat és módszereket: hogy mitől jó egy múzeum, miként olvasható össze**

a gyűjteményi örökség a mával, mi a szerepe a múzeumhasználóknak ebben a munkában, mit tanulhatunk egymástól a közösen és felelősen végzett kutatásokból.

WILHELM GÁBOR: Ad egy részben módszertani, részben múzeumfilozófiai modellt, melyet ezután már lehet bírálni, finomítani, változtatni. És ebben erősen benne van a több helyen megemlített és állandóan hangsúlyozandó interdiszciplinaritás.

ILLÉS PÉTER: Nem csak a tudományközi, de az intézmény- és személyközi jellege is lényeges ennek az együttműködésre nyitott múzeumfilozófiának.

FRAZON ZSÓFIA (1970) 2003 óta a Néprajzi Múzeum muzeológusaként vezeti a MaDok-programot, valamint 2015 óta az intézmény tudományos titkára. Zenei és matematikai tanulmányok után a Pécsi Tudományegyetem Néprajz, valamint Kommunikációs Tanszéken tanult, 1997 és 2004 között ezeken a tanszékeken dolgozott. PhD-disszertációját a pécsi Nyelvtudományi Doktori Iskola Kommunikációs alprogramjában 2010-ben védte meg *Múzeum és kiállítás – az újrarajzolás terei* címmel, amely 2011-ben jelent meg a Gondolat Kiadó gondozásában. Főbb kutatási területe a kortárs városi és fogyasztói kultúra, múzeumtudomány, a muzeológia elmélete, módszertana és praxisa, a kulturális reprezentáció. Hazai és külföldi konferenciákon szerepel, tanulmánykötetek, szakmai periodikák, közéleti és művészeti folyóiratok rendszeres szerzője. Fontosabb kiállításai: *műanyag* (társrendező, Néprajzi Múzeum, 2006); *A nagy üzlet. Mindig Mindenkinek Mindent* (Katarina Ševićcel alkotótársként, ICA – Dunaújváros, 2010); *EtnoMobil 2.0 Kiállítás, fotóműterem, archívum* (lakókocsiban utazó kiállítás, 2011); *TÁRGYAS_RAGOZÁS* → *szubjektív etnográfia* (Néprajzi Múzeum, 2013); *Betűszedés* (FKSE Gallery by Night, 2013); *Múzeumháló / FZ60* (társrendező; Néprajzi Múzeum MaDok LABOR, 2014); *Ellenpedagógia a tóparton* (Néprajzi Múzeum, 2015); *Múzeum: a lassú műfaj* (Capa Központ, 2015); *Perspektívák – művészet és etnográfia* (társrendező, MNG, 2016).

